

"Libahunt" oli see film, mille tegemise käigus me Leidaga saime väga lähedasteks sõpradeks ja peamiselt seetõttu, et mina nägin "Libahundis" midagi muud, kui seda, mida siiamani olid näidanud teatrilavastajad. Leida Laiuses ma tajusin äkki režissööri, kes tahab põhimõtteliselt alati uue kandi pealt läheneda. "Libahundil" on ju hirmus pikaajaline lavatraditsioon olemas ja seda mängiti nendes natuke primitiivsetes ajaloolistes raamides, mis lähtusid 700-aastasest orjaööst ja Tiina ema surm, Tiina saatus, see oli otsekui selle 700-aastase feodaalrõhumise üks tulemus ja omaaja kontekstis oli sellel kõigel oma teatud põhjendus. Aga see kontekst oli ju ikkagi Hans Kruusi loodud niisugune sotsialistlik, marksismile toetuv klassivõitluse kontseptsioon, mille ta Peterburi koolkonnast üle kandis kaunis mehaaniliselt Eestisse ja kus ta klassivõitluse asendas siis talurahvavahelise klassivõitlusega. Ja see viis mõnikord nii primitiivsete lahendusteni, et kõik, mida talupoeg tegi, oli nii a priori hea, kõik, mida tegi mõisnik, kaasaarvatud hariduse tootmine või kasvõi korstnate ehitamine, oli a priori halb.

Samal ajal olin juba väga sügavalt sees oma soomeugrilistes töödes, ma valmistusin "Veelinnu rahva" filmimiseks, ma olin palju lugenud, mulle tundus, et see film "Libahunt", jaanikuõoga ja selle salapärase atmosfääriga, mis sinna ümber on koondunud, annaks niisuguse väga võimsa avalöögi, mis natuke tooks meile lähemale toleaege rahvuskultuuri, selle itenditeedi, mis mitte kunagi ei esine ju ehedal kujul. Russovi kroonikast te teate, et eestlased, olles kristlased, jäid väga kaua truuks, tänaseni truuks õieti, oma muinasusule. Muinasusundile, oleks õigem öelda. Mitte paganausule, sest paganausk on ju kiriklik termin, temas on halvustav varjund ka sees. Rahvas ei ole kunagi olnud progressiivne, nagu seda nõukogude marksistid püüdsid kujutada...

Sellest sündis see filmi proloog, millele nii võluvalt, süvendatult, annab õhku ja sügavust, hämarat salapära Veljo Tormise muusika. Mulle tundub, et umbes samal ajal me saime ka Veljo Tormisega sõpradeks. See oli aeg, kui ta minu juures kodus avastas Kamtšatka reisilt kaasa toodud trummi ja kirjutas "Raua needmise" sellele trummile.

Ja siit sündiski see tajus, et ka kõige raskematel aegadel, kui rahvas on maadligi surutud, on alati rahva hulgas inimesi, kes ei nõustu selle maadligi litsumisega. Tiina on traagiliselt üks.

Niisuguseks terendus mulle Tiina oma romantiliselt väljakutsuva vabadusetungiga, mis ei talunud kompromisse. Ja seda heideti kõvasti ette, see oli väga terava kriitika tulipunkt. Meile heideti ette just rahva näitamist tumma massina, kes on nõus Tiinat endast välja tõukama. Ja kui mind mälu ei peta, Aadu Hint ja Karl Ader, mõlemad inimesed, keda ma väga austan, kirjutasid ka "Sirbis" umbes nii, et film ei näidanud, kes on Tiina tõelised vaenlased, et need on feodaalhärrad.

Tegelikult on asi ka Kitzbergi tekstis, mis muidugi ei ole mingisugune maailmaklassika tipp. Selles on küllalt antud avarust, küllalt kahemõttelisust, et seda palju laiemalt tõlgendada. Ta ühes kohas laseb öelda, et üks nõidus kõik, kõik tahavad nõijajahti kaasa teha. Ja mulle tundub, et need sõnad on ka praegu väga aktuaalsed.

Ja Leida Laiuse valmisolek uutmoodi seda eesti klassikasse kuuluvat teksti tajuda, mõista, tunnetada, see oli väga...väga...sümpaatne mulle. Ma nägin ka, kuidas ta kõike pidi endas läbi elama, läbi põdema, läbi higistama. Ma mäletan ka neid väga teravaid kokkupõrkeid, mis olid neil minu hea sõbra Lembit Remmelgaga, kes mõnes mõttes tegi üsna positiivset Tallinnfilmis, aga ta ei saanud ikkagi oma dogmaatilisest, kitsast nägemusest lahti.

Mul kusagil paberite hulgas peaks olema üks kolmekümneleheküljeline jutt, mille ma kirjutasin Leida Laiusele sellest nägemusest, sellest, kuidas film peaks meid oma avalöögiga viima sellesse hämarasse, salapärasesse maailma... Kus kõik liigub vaikselt sisseharjunud radu mööda koduselt, peremehelikult ja ainult Tiina on oma uhkes üksinduses. Ma ei ole filmi parkümmend aastat näinud, nii et ma võin rääkida ainult väga üldiste värvilaikudena. Mulle tundub, et ka praegu, üle aastakümnete tagasi mõeldes, see osa filmist oli võib-olla kõige tugevam. Mida jäi pööraselt puudu, oli dramaatiline jõulisus, mida oleks pidanud Tiinas olema. Kus ka ta liigutused oleks pidanud olema nurgeliselt väljakutsuvamad, peahoiak rohkem kuklas ja noh piltlikult öeldes uste paugutamisi ja silmade välgatusi. Seda kõike filmis jäi puudu, see suur hüppelaud, mis oli filmi sissejuhatuseks, ta jäi natuke liiga võimsaks sellele, mis järgnes. Aga Leida Laiusele oli see hüppelaud, see mis viis ta maailmafilmi.